

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ЗАПОВНЕННЯ ПРОСТОРУ ІНДУСТРІАЛЬНИХ ОБ'ЄКТІВ НОВИМИ ФУНКЦІЯМИ

ОЛЕКСАНДРА ХАЛЕПА

Анотація. У статті розглядаються основні підходи наповнення простору спустошених індустріальних будівель. У процесі встановлено, що освоєння промислових територій, посилення їхньої ролі в сучасному культурному просторі відбувається під впливом низки чинників. Наведені в статті приклади виявляють потенціал індустріальної спадщини України та окреслюють напрями його освоєння. Залучення досвіду інших країн дозволить Україні досягти успіху у справі заповнення простору індустріальних об'єктів новими функціями.

Ключові слова: трансформація, чинники, простір індустріальних об'єктів, підходи.

Постановка проблеми. Перехід від промислової доби до періоду суспільства споживання залишив по собі величезні занедбані території промислових комплексів. У контексті генези індустріальної історії найбагатшою компонентою з точки зору архітектурно-образної і планувально-конструктивної цінності є пам'ятки індустріальної спадщини [1].

Після реконструкції та наступній експлуатації значна кількість історичних промислових будівель зазнає суттєвих зовнішніх і внутрішніх змін. Порівняно з іншими видами культурної спадщини кількість збережених промислових та інженерно-транспортних споруд по всій Україні незначна. Найчисленнішими, що збереглися до нашого часу, є об'єкти другої половини ХІХ — початку ХХ століть, серед яких: цукрові заводи, млини, машинобудівні, металургійні, пивоварні та виноробні підприємства. У Києві 50–70 % дореволюційних промислових об'єктів і досі працюють за первинним призначенням. Переважною більшістю суспільства пам'ятки

індустріальної архітектури не сприймаються як цінність, тому їхній загальний стан в Україні погіршується та потребує термінових заходів для поліпшення ситуації.

Аналіз останніх досліджень. У науковій літературі розглядаються питання пристосування і реабілітації наявних індустріальних будівель (роботи Є. В. Михайловського, В. І. Прокурякова, А. Ю. Ілгунаса, А. М. Рудницького, Ю. О. Супрунович та інших), реорганізації промислових об'єктів, їхньої адаптації у містобудівному середовищі (праці В. А. Ковальова, О. Мамлеєва, В. А. Новікова, А. В. Іванова, А. В. Попова). Серед іноземних авторів пристосування промислових об'єктів під громадські функції досліджено в роботах Г. Мюлер-Менкеса, С. Кантакучіно, В. Кофта, у проектах групи «Арко Едіторіал», Н. Фостера та бюро «Херцога & де Мерона».

Метою даної статті є дослідження проблемних аспектів освоєння просторів індустріальних об'єктів. Об'єктом є простір індустріаль-

них об'єктів, а предметом — проблеми їх заповнення новими функціями

Основна частина. Історичні промислові об'єкти складають дві основні групи: значної історико-культурної цінності (пам'ятки промислової архітектури) та типові нейтральні (серійні, уніфіковані промислові будівлі та споруди) [1]. Згідно зі статтею 2 Закону України «Про охорону культурної спадщини», об'єкти науки і техніки визначено як «унікальні промислові, виробничі, науково-виробничі, інженерні, інженерно-транспортні, видобувні, що визначають рівень розвитку науки і техніки певної епохи, певних наукових напрямів або промислових галузей» [2].

До нерухомих пам'яток науки і техніки належать старовинні заводи та фабрики, шлюзи, греблі, депо, поштові та залізничні станції, шахти, кар'єри, верстові стовпи, великі унікальні механізми (підйомники та фунікулери), щогли, опори, а також визначні навчальні заклади, промислові й виробничі споруди, виробничо-транспортні споруди, об'єкти видобутків корисних копалин, а також місця, пов'язані із розвитком науки (інститути, лабораторії, дослідні полігони тощо). Усі вони можуть бути представлені як окремими спорудами, так і комплексами. У пам'ятках віддзеркалюються певні досягнення у виробництві, будівельній справі, визначні науково-технічні відкриття на конкретних історичних етапах. Пам'ятки також пов'язані з життям і творчістю видатних учених, інженерів, винахідників.

Сучасне наповнення простору індустріальних історичних об'єктів новими функціями ґрунтується на трьох підходах: типологічному, технічному і стратегічному.

Суть *типологічного підходу* полягає у розподіленні всіх промислових пам'яток на групи відповідно до функціонального призначення (заводи, склади, фабрики, млини, електричні підстанції, водоочисні споруди, котельні, вітряки, водяні млини, склади, ангари, елеватори, депо тощо). Цей поділ, який відбу-

вається на засадах містобудівного, об'ємно-просторового, конструктивного, енергетичного й економічного аналізу об'єкта, дозволяє створити рекомендаційну і регулятивну документацію для упорядкування методології пристосування пам'яток.

Технічний підхід класифікує будівлі за їх конструктивною й об'ємно-просторовою схемами, за несучими здібностями, за рівнями пожежо-, термо- і вологостійкості, за акустичними та іншими характеристиками. Цей підхід спрямований на збереження та посилення міцності споруди, її конструктивних і просторових можливостей.

Стратегічний підхід охоплює теоретичні концепції розвитку промислових будівель. Опрацьовані стратегії обумовлюють подальші дії з промисловими об'єктами і залежать від соціально-політичних умов, історичної цінності, архітектурної та інженерної майстерності. Збереження та адаптація старих будівель залежить від конструктивної здатності об'єкта та від можливості його пристосування до сучасних умов життя.

Існуючі історичні промислові та інженерні споруди є органічною складовою міської забудови. Ця досить численна група об'єктів ілюструє характер індустріального розвитку країни в цілому, а також конкретного міста. У різних регіонах існують виробництва, притаманні саме цьому краю, з певними особливостями, які є надбанням окремих сімей протягом багатьох століть. Це обумовило адаптивне використання цих об'єктів як музеїв різних виробництв, матеріалів, продукції або технологій (Соляний музей у Франції, гірничовидобувний район Золверін у Ессені, Німеччина тощо).

Історичні промислові об'єкти найчастіше забезпечені енергетичними ресурсами і транспортними зв'язками, тому їх трансформація на офісні та ділові центри є доцільною, економічно виправданою і вигідною (HQ Cannon design studio у США; офісна будівля у Монреалі; Toffee Factory у Великій Британії).

Ще однією сучасною тенденцією є пристосування промислових об'єктів під житло. Лофти вирішують соціальні завдання або є предметом розкоші і простором для реалізації творчих амбіцій (Yale Steam Laundry Condominiums у США, комплекс газгольдерів у Відні, Австрія).

Крім адаптації під перелічені функції, можливі й інші, менш поширені варіанти пристосування об'єктів промисловості, а також їх різні поєднання. Цікавим прикладом є конверсія старого цементного заводу в Барселоні під житло і творчу майстерню відомого архітектора Рікардо Бофілла. Цей напрямок суміщення житлової та робочої функцій стає популярнішим.

У багатьох випадках сучасні трансформації промислових пам'яток визначають зовнішній вигляд і перспективи розвитку районів, впливають на створення нових споруд. Таким чином, відбувається реновація не лише конкретного історичного об'єкта, а й певного району міста [3].

Вдалим прикладом адаптації в Україні є перетворення колишньої київської стрічковаткацької фабрики на Подолі на мультифункціональний креативний простір Closer, створений групою однодумців восени 2014 року. Концепт закладу формувався двома командами, одна з яких займалася організацією вечірок, а інша — виставками та освітніми програмами. Первісно у будівлі не було нічого окрім колон, стін та підлоги, тому все довелося створювати з нуля. Наразі приміщення всієї фабрики заповнені: поруч із залишками промислових підприємств з'явилися фотостудія, художні майстерні, репетиційні бази і навіть лофти.

В основному залі Closer, де відбуваються концерти, лекції, кінопокази та проходять вечірки, розташований бар та сцена. Є галерея, де експонуються виставки сучасного мистецтва, створюються перформанси. Працює літній майданчик «Лесной причал», а на четвертому поверсі — камерний простір Mezzanin, де проходять концерти молодих українських музикантів, кінопокази, а також вечори, присвячені різним країнам світу.

Освоєння промислових територій, посилення їхньої ролі в сучасному культурному просторі відбувається під впливом низки чинників.

Соціокультурний чинник. При переході від індустріального суспільства до постіндустріального зростає економічна рентабельність культури. Сфера розваг постала однією з головних галузей діяльності суспільства, а організація дозвілля опинилася в центрі уваги маркетологів та економістів. Перехід від бюджетно-меценатського утримання до економічної рентабельності культурних інститутів призвів до переорієнтації від освітньо-просвітницької до розважальної функції культури. Це обумовило нівелювання меж між «високою» та «масовою» культурою.

Вагомішою причиною для трансформацій історичних промислових будівель є сталий внесок у культурний та соціальний розвиток громад. Історичні місця є зв'язком з минулим і незамінним компонентом колективної пам'яті та ідентичності спільнот [4].

Екологічний чинник. Повторне використання історичних будівель зменшує викиди парникових газів та зберігає енергію. Відомо, що енергія, необхідна для побудови нового об'єкта, приблизно еквівалентна енергії, необхідній для її експлуатації протягом 40 років (The Masonry Heater Association of America). У наш час, коли зростають ціни на енергоносії, існують побоювання з приводу зміни клімату і скорочення поставок природних ресурсів [4].

Економічний чинник. Реконструкція існуючої будівлі зазвичай на 12 % дешевше, ніж зведення нової, а реабілітація — на 18 % швидше, ніж нове будівництво [4]. Підтверджено, що історичні будівлі, які складають житловий фонд, мають вищу ціну, ніж апартаменти у новій будівлі. До того ж оренда квартир в історичному центрі значно вища [5].

За підрахунками Канадської іпотечної та житлової корпорації (СМНС) встановлено, що вартість перетворення нежитлових будівель на 5–15 % менша, ніж знесення й нове будівництво (СМНС: *Converting Non-residential Buildings*, 2006). Згідно

Tippin Corporation добре збережені архітектурні пам'ятки дають значний прибуток. Інвестори отримують повернення 21 % від своїх інвестицій на рік (Heritage Canada Foundation, 2004).

Технологічний чинник. Упродовж історичних етапів розвитку міст їхні межі розширювалися, тому заводи та склади, що первісно будувалися на околицях, на даний час опинилися у центральних частинах. Тому виникла потреба перенесення виробництв в інші місця. Спорожнілі промислові об'єкти мають значну площу та відкриту структуру, що сприяє їх адаптивному перепрофілюванню. Конструкції у більшості випадків можуть витримувати значні навантаження, тому такі об'єкти не потребують додаткового посилення. З іншого боку, такі великі простори складно наділити однією функцією, тож найчастіше приймається рішення щодо створення багатофункціональних об'єктів (острів «Нова Голландія» у Санкт-Петербурзі, Росія; комплекс «Мануфактура» у Лодзі, Польща).

Висновки. Аналіз досвіду зарубіжних країн свідчить про безпосередню залежність між збереженням культурної спадщини та економікою держави. Існування об'єктів історії та культури можливе за умов їх використання в сучасному житті міст. Для формування моделей охорони

спадщини і створення економічної бази їх збереження в Україні необхідна нормативно-правова база, яка сприятиме створенню відповідних програм та проектів. Це дасть можливість залучати до збереження спадщини фізичних осіб, а також створювати умови для державного і приватного партнерства, налагодження суспільного діалогу.

У всьому світі спостерігається стрімке зростання культурно орієнтованих галузей економіки, адже мистецтво, культура та історична спадщина значно впливають на рівень життя міста і перспективи його розвитку. Більшість спільнот одночасно інвестує в мистецтво й історичні пам'ятки. Гнучкий підхід до використання історичних будівель захищає власників від форс-мажорних обставин, а самі історичні будівлі набагато легше пристосувати для багатопільового використання. Разом з тим це піднімає рівень життя і готує економіку до нового кроку.

Наведені вище факти підтверджують, що Україна знаходиться на шляху до сталого розвитку, а збереження культурної спадщини є вагомим дороговказом. Історико-культурна спадщина об'єднує світ, розвиває туризм і, що важливіше, надихає майбутні покоління на розвиток.

Література

1. Іванов-Костецький С. О. Архітектурно-функціональна реабілітація історичної індустриальної архітектури // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Архітектура. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2013. № 757. С. 189–192.
2. Закон України «Про охорону культурної спадщини» // Відомості Верховної Ради України. 2000. № 39. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1805-14> (дата звернення: 28.11.2017).
3. Чадович А. А. Сохранение или снос? Компромисс! // Международный электронный научно-образовательный журнал по научно-техническим и учебно-методическим аспектам современного архитектурного образования и проектирования с использованием видео и компьютерных технологий «Архитектура и современные информационные технологии». URL: <https://www.marhi.ru/AMIT/2013/1kvart13/chadovich/chadovich.pdf> (дата обращения: 28.11.2017).
4. Historic buildings: Modern uses. URL: <http://www.tpcs.gov.sk.ca/historic-buildings-modern-uses> (last accessed: 28.11.2017).
5. Heritage Works. The use of historic buildings in regeneration. A toolkit of good practice. URL: <http://www.english-heritage.org.uk/publications/heritage-works/heritage-works-2013.pdf> (last accessed: 20.10.2017).

References

1. Ivanov-Kostetskyi S. O. Arkhitekturno-funktsionalna reabilitatsiia istorychnoi industrialnoi arkhitektury [Ivanov-Kostetskyi S. Architectural and functional rehabilitation of historical industrial architecture] // Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politehnika». Seriya: Arkhitektura [Herald of the Lviv Polytechnic National University]. Lviv: Vydavnytstvo Lvivskoi politehniky, 2013. # 757. S. 189–192.
2. Zakon Ukrainy «Pro okhoronu kulturnoi spadshchyny» [Law of Ukraine «On preservation of cultural inheritance»] // Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy [The Official Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine]. 2000. No. 39. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1805-14> (last accessed: 28.11.2017).
3. Chadovich A. A. Sohranenie ili snos? Kompromiss! [Chadovich A. Preservation or demolition? Compromise!] // Mezhdunarodniy elektronniy nauchno-obrazovatelniy zhurnal po nauchno-tekhnicheskim i uchebno-metodicheskim aspektam sovremenogo arhitekturnogo obrazovaniya i proektirovaniya s ispolzovaniem video i kompyuterniyh tehnologiy «Arhitektura i sovremennyye informatsionnyie tehnologii» [International scientific-educational e-journal on the scientific, technical and teaching aspects of contemporary architectural education and designing with the use of video and computer technologies]. URL: <https://www.marhi.ru/AMIT/2013/1kvart13/chadovich/chadovich.pdf> (data obrascheniya: 28.11.2017).
4. Historic buildings: Modern uses. URL: <http://www.tpcs.gov.sk.ca/historic-buildings-modern-uses> (last accessed: 28.11.2017).
5. Heritage Works. The use of historic buildings in regeneration. A toolkit of good practice. URL: <http://www.english-heritage.org.uk/publications/heritage-works/heritage-works-2013.pdf> (last accessed: 20.10.2017).

Халепа А. С. Современные подходы заполнения пространства индустриальных объектов новыми функциями

Аннотация. В статье рассматриваются проблемы заполнения пространства индустриальных зданий. В процессе установления, что освоение промышленных территорий, усиление их роли в современном культурном пространстве происходит под влиянием ряда факторов. Приведенные в статье примеры выявляют определенные пути решения указанных вызовов. Использование опыта зарубежных стран позволит Украине достичь успеха в процессе заполнения пространства индустриальных объектов новыми функциями.

Ключевые слова: трансформация, факторы, пространство индустриальных объектов, подходы.

Khalepa A. Modern approaches of filling the space of industrial objects with new features

Summary. The article deals with the main approaches to filling the space of devastated industrial buildings. In the process it is established that the development of industrial territories, strengthening their role in the modern cultural space is under the influence of a number of factors. The examples presented in the article reveal the potential of Ukraine's industrial heritage and outline directions for its development. Involving the experience of other countries will allow Ukraine to succeed in filling the space of industrial objects with new functions.

Keywords: transformation, factors, space of industrial objects, approaches.